

reglett zeneszerző kollégák elfogulatlan elvtársi bírósága elé hozzák új munkáikat sikerekben megöszült öregek és kezdő fiatalok. Az új művek meghallgatását és megvitatását szervező művészi bizottság vezetője a Szovjetunió egyik legjobb nevű zeneszerzője: Jurij Saporin. A tűzkeresztségen átmenő műveket szigorú, de mindig elvtársias kritika fogadja. A művek értékelésénél és megvitatásánál a szovjet zeneesztétika elvi normái az irányadók. Minden új mű elsősorban abból a szempontból kerül elbírálásra, hogy mennyiben elvszerű, mennyiben igaz és őszinte, található-e benne banalitás és közhely vagy formalista elvontság.

A moszkvai zenei évad legkiemelkedőbb eseményei közé tartoznak azok a szimfónikus és kamarazenei hangversenyek, melyeken a szovjet zeneszerzők új művei kerülnek a széles nyilvánosság előtt először bemutatásra. A Szovjet Zeneszerzők Egyesülete a moszkvai Filharmóniával karöltve, minden évben közös bemutató-hangversenyszorozatot rendez a szovjet főváros legjobb előadóművészeinek bevonásával. A zenét hallgató közönség a legjobb előadásban ismerkedik meg így a szovjet zene legfrissebb újdonságaival.

A Szovjet Zeneszerzők Egyesületének létrejötte döntő módon befolyásolta a zeneszerzők művészi fejlődését a Szovjetunióban. Manapság, ha a szovjet zeneszerző új művet akar írni, nem kell — mint a múltban — kiadók vagy mecénások után futkosnia. Manapság elég, ha készülő művének vázlatait bemutatja, az egyesülettől megbízást kap új műve megírására. Ez előleget és szolid anyagi lehetőséget biztosít neki a nyugodt művészi munkára. De nemcsak a Szovjet Zeneszerzők Egyesülete ad megbízást új szerzemények megírására. A zenész színházak, állami intézmények, a rádió és a hangversenyirodák állandóan rendelnek a szovjet zeneszerzőknél új műveket.

A Szovjet Zeneszerzők Egyesületében képviselve van a szovjet föld minden nemzetisége. Teljes irítségével és minden színpompájával virágozik a testvérnemzetek köztársaságainak zeneművészete. Taskent, Eriván, Baku, Tbiliszi és K'iev hangverseny terméiben, zenés és operaszínházaiban olyan szimfóniák és operák kerülnek előadásra, melyeket helyi erők hoztak létre; minden nemzeti köztársaságnak megvan a saját nemzeti szovjet zeneszerzőegyesülete. A szovjet zeneszerzők központi vezetőségében a legjelentősebb orosz zeneszerzők mellett ott találjuk az örömeny nép egyik legtehetségesebb fiát, Aram Hacsaturiant, a georgiai zeneszerzőt, Vano Muradelit, az üzbeig Muhtár Asrafit, a kirgiz Abdylasz Malybajevet, az ukrán Borisz Ljatosinszkijt és a bjelorusz Anatol Bogatyrevet. A szűles néprétegek szeretetétől övezve, így élnek és alkotnak a szovjet zeneszerzők. Alkotásaikból visszatükröződik a szocialista ország sokszínű világa és azok a nemes eszmék, melyek a szovjet embert az ő nagyszabású, szép célkitűzései elérésére ösztönzik.

Dimitrij Sosztakovics

szovjet zeneszerző, a Sztálin-díj többszörös nyertese

Illés Béla:

KÁRPÁTI RAPSZÓDIA

Amikor a Horthy-Magyarország magának követelte és igájába hajtotta Kárpátaját, a fozlányos és töredékes, már a tanuláskor is nagyon lézagos földrajzi és történelmi ismereteken és emlékeken keresztül is felöltött a kérdés: Minek és milyen jogon támaszt igényt a félig hűbéri Horthy-ország erre a vidékre? Minek növeli nemzetiségi tömegeit a ruszinokkal, amikor nemzetiségeinek a legelőnyösebb jogokat sem adja meg? Minek az a nagy zsidó tömeg a

Horthy-országnak, ahol üldözik, ölik és másodrendű, jogfosztott polgárokká teszik a zsidóságot — már jóval Hitler előtt? Minek az a magyar tömeg, amely itt él, amikor az csak munkásokból, favágókból áll és nem tartozik az urak társadalmához? Történelmi jogon? Hát lehet olyan történelem, ami jogot ad más népek elnyomására, kizsákmányolására? Vagy — legyünk őszinték — Verecke jogán? Hiszen erről ma már minden magyar gyerek tudja, hogy Verecke csak nagyon szép mese. Még kevésbé lihető, hogy az urak Horthy-országa mer hivatkozni a Rákóczi-emlékekre, Esze Tamás koldus, rongyos seregeire, amelyek a hercegek, grófok, a császári szolgák önkényuraskodó, kiszípolyozó, elősdi osztálya ellen harcoltak alig hatvan évvel az angol polgári forradalom után és majd száz évvel a francia polgári forradalom előtt. Esetleg talán csak Báthory Zsófia kegyetlen vallásüldözéseire, tömegmészárlásaira hivatkozhatott volna a Horthy-ország...

Illés Béla »Kárpáti Rapszódia« című regényén keresztül megvilágosul előttünk az a gonosz szándék, amely itt is következetesen érvényesítette a fasiszta imperializmus erőszakosságát. Az uraknak kellett nagyobb kizsákmányolható terület, több olcsó munkáskéz, amelyekkel lenyomhatják a többi éhbérért dolgozó bérét is. Mindezt világosan feltárja ez a könyv, habár története nem nyúlék bele a Horthy-korszakba, sőt éppen ott fejeződik be, ahol a Horthy-középkor kezdődött Magyarországon.

Önéletrajz, még hozzá első személyben elbeszélve, de annyira személytelenül, annyira a saját személyének hangsúlyozása nélkül, annyira a tömegbe, a közösségbe olvadoan, hogy egy pillanatra sem érezzük a régi én-regények fárasztó, dőcögető, elméledésekbe vesző nehézségeit. Nem Illés Béla életének regénye, hanem a Kárpátalja munkástömegeinek tragikus története. Az első világhá-

ború előtti korszakban kezdődik és teljes, tömör, átfogó, minden szaggatottsága mellett is kerek egészet nyújtó képet ad ennek a vidéknek a kérdéseiről. Elindul egy családból, ahol az anya sohasem tud teljesen megszabadulni idegenből hozott szokásaitól, az apa pedig belevész a dözsölő, nemtörődöm magyar urak minden rossz szokásába. Azután egészen kisgyerek korában valamikerül a mesterségesen uszított vadmagyar-ság visszataszító jelenségeivel és az elnyomott ruszinok nemzetiségi kérdéseivel, hogy utóbb a zsidókérdést is megismerje minden rosszadalával. Végül mindezen keresztül feltárulnak előtte az egyre inkább kiélezett társadalmi problémák, az osztályharcok, amelyeknél az úri osztály a nemzetiségi és faji gyűlölködés szításának ezernyi ösztönevel és eszközeivel igyekszik éket verni a dolgozók sorai közé, hogy egyenként, nagyobb kiszolgáltatottságukban annál könnyebben kizsákmányolhassa őket.

Anélkül, hogy Illés Béla különösen kihangsúlyozná, vagy kiemelné ezeket, a megfigyelések drámai erővel tárják fel az osztályharc legszemléletesebb tüneteit. Amikor ír a szabályos gyermekháborúban megsebesült magyar gyerekekről, akiknek büszkén viselt köteleit használják fel hivatalosan a magyar parlamentben nemzetiségi uszításra és ezen keresztül a véderő törvény gyűlölt rendelkezéseinek megszavaztatására. Amikor az egyformán nyomorgó magyar és ruszin favágók együtt járnak a zsidó kultúrkörbe, ahol megtanulnak zsidóul, hogy megismerhessék az osztályharcok problémáit, amikor összefog a három nyomorúságos csoport, hogy amerikázással, szabotázs-sal harcoljon a kizsákmányolás ellen és diadalt arat éppen azért, mert a ruszinok maguk úzik el ruszin népánítókat... Vagy amikor a diadalmas bérharc után, a Budapestről hazatérő jogásziú Marxról beszél és az egyik favágó felkiált:

— *Maga azt mondja Budapesten tanulják Marxot? Nem lehet az! Mi csak a nevét ismerjük és sikerült a harcunk. Mit tudnánk elérni, ha ismerelnék a marxizmust!*

... Amikor az ilyen képeken, jeleketeken, harcokon, megdöbbsentő és meghökkentő leleplezéseken keresztül megismerjük azt a hatalmas közösséget, amely a dolgozót minden faji, felekezeti, nemzeti és ellentéti ellentététől és a kizsákmányolót ugyanígy minden faji, felekezeti és nemzeti különbségen túl érdekközösségbe tömöríti, amikor látjuk, hogyan fog össze a nagy ösökre hivatkozó magyar úr a csehszlovák gyárossal és bankárral és a ruszin pappal a magyar munkás ellen — akkor tudjuk csak igazán átérezni, mit jelent a felszabadulás. Még most is, amikor beszámolót írunk erről a könyvről, átérezzük azt a megdöbbsentő hatást, amit ennek az osztályharcnak a piszkos kulisszatitkai és egész szennyje és a nagyszerű örömet az erős, a jobb jövőbe vetett megingathatatlan hit diadalmaskodása vált ki az olvasóból.

A mellett Ilés Béla egyetlen pillanatra sem nyúl semmiféle hatásvádászó eszközökhöz. Könyvét még a teljes diadal, a fasizmus felett aratott győzelem előtt, 1940-ben írta és orosz nyelven 1941 június 21-ikén, egy nappal előbb jelent meg, mint a németek megrohanták a Szovjetuniót. De éppen Ilés Béla kiváló írásművészetére vall, hogy febilincselően érdekes az előadómódora. A háromkötetes könyvet szinte nem lehet letenni. Helyenként töredékes, szaggatott az elbeszélése, mégis olyan tökéletesen átfogó, annyira teljes képet nyújtó, hogy éppen ezzel kelti a legnagyobb hatást. És azaz, hogy egyetlen propaganda hatású szót nem mond, sehol sem bocsátkozik elmélkedésekbe, bölcselkedésekbe, sehol egyetlen irányt szabó mondat, vagy idézet nem szerepel és mégis az

osztályharcok tökéletes, meggyőző, hatalmas propaganda-erejű tankönyve.

Ilés Béla regényírói tulajdonságai alaposabb tanulmányozást és külön figyelmet érdemelnek. Ezek egyike, amit különösen ki kell emelni, a régi írásmóddal való teljes szakítás. Amikor a polgári irodalomban már zsákutcába jutott, amikor már tehetetlenül vergődött a valóságtól való menekülésben, mert nem mert hozzányúlni a valósághoz, az osztályellentétek súlyos, égető kérdéseire, nem mert belemélyülni a társadalom lényegét jelentő problémákba, akkor belevesztett a lélekboncolgatásokba. Pszichoanalitikai, sőt pszichopatológiai útvesztőkbe kalandoztak, minden legkisebb lelki megnyilatkozást agyonboncolgattak és vették, vagy nem akarták észrevenni, hogy nem az egyénen van a hangsúly, nem lehet az egyént kiragadni a közösségből, hogy lélektani élveboncolást végezzenek rajta. Még kell változtatni a gazdasági és társadalmi körülményeit és az egészségesen fejlődő lelki ember egészen másként, sokkal egészségesebben viszonylik minden egyént érintő kérdéshez. Ez a multibeli, valóságtól menekülő írásmódor, amely Stefan Zweig körül jutott el a csúcsteljesítményekhez, teljesen hiányzik Ilés Béla írásaiból. Ott és úgy látja az egyént, ahova tartozik és ahogyan ebben a keretben természetesen reagál az egyes jelenésekre. Nem bocsátkozik sehol sem tájak, vagy felek boncolgat, töprengő leírásaiba, eseményeket, fejleményeket ír le biztos kézzel. Nem is igyekszik mesterségesen dramatizálni, kiélezni, »poetizálni« se párbeszédet, se megfigyelt jeleneteket. Csak egyszerűen, febilincselő, szép magyar nyelvezettel leírja amit megfigyelt, amit látott, átért és mégcsak tanulságokat sem szűr le. Feltételezi — tudatosan, vagy tudat alatt — hogy aki mindezeket nyitott szemmel

elolvassa, az le tudja majd vonni a tanulságokat.

Talán hiányzik belőle a kikerekítetttség, az irodalomnak ez az egyik nagyon fontos eszköze, talán kissé riport-regényszerű. De ha az, akkor élő cáfolat Babits megállapítására, hogy a riportregény olcsó téma. És Béla hatalmas erejű, meglevenítő

művészete drágán, sok emberélettel megfizetett és sok vérbe kerülő történelmi dokumentummá tette ezt a regényt — tükörképe egy kornak, amelyből teljesen kiszabadulni: a demokrácia harcának nagy és szép feladata.

Ferenc György

